Світлана ЯКИМЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова (м. Миколаїв)
e-mail: yakymenkosi@ukr.net
Софія ТРАЧ,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В. О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова (м. Миколаїв)
e-mail: Yakymenkosi@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасна початкова школа працює в умовах швидких суспільних змін, цифровізації та тривалих безпекових викликів. Для української освіти до цього додаються перерви в навчанні, різні формати організації освітнього процесу, освітні втрати та потреба підтримувати дітей, які навчаються в Україні й за її межами. За таких обставин особливого значення набуває не лише обсяг засвоєних знань, а здатність дитини користуватися ними у реальних ситуаціях, взаємодіяти з іншими, приймати рішення, критично працювати з інформацією та продовжувати навчатися. Саме таку спрямованість має компетентнісний підхід, покладений в основу Нової української школи [1].

Метою дослідження є окреслення основних підходів до формування ключових компетентностей молодших школярів в умовах сучасних викликів, узагальнення досвіду Нової української школи та визначення перспектив подальшого розвитку компетентнісно орієнтованого навчання в початкових класах.

У Новій українській школі компетентність розглядається не як сума окремих знань і вмінь. Важливо, щоб учень умів застосовувати набуте, бачив зв’язок між навчанням і повсякденним життям, міг діяти самостійно та у співпраці. Новий Державний стандарт початкової освіти, затверджений

постановою Кабінету Міністрів України від 26.12.2025 № 1810 і передбачений для учнів, які розпочнуть навчання з 1 вересня 2028 року, визначає вимоги до результатів навчання на основі компетентнісного підходу [2]. До ключових компетентностей належать, зокрема, вільне володіння державною мовою, математична, природнича, технологічна, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності, навчання впродовж життя, інноваційність, підприємливість і фінансова грамотність [2].

Водночас усі компетентності взаємопов'язані. Їх не можна формувати лише в межах одного предмета або окремої теми. Наскрізного значення набувають уміння читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично й системно мислити, обґрунтовувати позицію, проявляти ініціативу, розв'язувати проблеми, приймати рішення та співпрацювати з іншими [1; 2]. Тому компетентнісне навчання змінює саму логіку уроку: від пояснення й відтворення готової інформації – до діяльності, у якій дитина ставить запитання, досліджує, порівнює, робить висновки та створює власний продукт.

Практика НУШ показує значний потенціал інтегрованого навчання. Поєднання змісту різних освітніх галузей допомагає молодшим школярам бачити явища цілісно й використовувати знання не ізольовано, а для розв'язання конкретного завдання. Особливо виразно це простежується в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Дослідники зазначають, що робота зі спільною практичною проблемою сприяє розвитку комунікативних і соціальних умінь, критичного мислення, здатності аналізувати інформацію та приймати рішення [3]. Для дитини такий формат природніший, адже навколишній світ не поділений на окремі шкільні предмети.

Важливим засобом формування компетентностей є діяльнісне та проблемне навчання. Навіть невелике практичне завдання може поєднати кілька важливих умінь. Наприклад, плануючи класну подію, учні читають інформацію, виконують прості розрахунки, домовляються про розподіл обов'язків, аргументують пропозиції та спільно оцінюють результат. Під час мініпроєкту природничого змісту вони спостерігають, фіксують дані, порівнюють їх, формулюють висновки й презентують результати. У такій роботі знання набувають практичного сенсу, а компетентності формуються не декларативно, а через власний досвід дитини.

Не менш важливою є організація співпраці. Робота в парах і малих групах навчає слухати іншого, висловлювати свою позицію, домовлятися та брати відповідальність за спільний результат. Це створює підґрунтя для розвитку громадянських і соціальних компетентностей. Проте групова робота є ефективною лише тоді, коли має зрозумілу мету, посильне завдання і чіткий розподіл ролей. Молодшим школярам потрібна поступова підтримка вчителя: короткі правила взаємодії, приклади конструктивного діалогу та можливість обговорити, що вдалося команді, а що варто змінити.

Сучасні виклики посилюють значення інформаційно-комунікаційної компетентності. Цифрові ресурси дають змогу підтримувати навчання в різних форматах, швидко отримувати зворотний зв’язок, працювати з текстами, зображеннями, відео та інтерактивними матеріалами. Водночас дитина має поступово вчитися перевіряти інформацію, дотримуватися правил безпечної поведінки в цифровому середовищі й відповідально користуватися технологіями. Тому цифровий інструмент доцільний не через свою новизну, а тоді, коли він справді допомагає досягти навчальної мети.

Окремої уваги в сучасних умовах потребує здатність учня вчитися. Перерви в навчанні, зміна місця проживання, дистанційний або змішаний формат можуть впливати на темп роботи та мотивацію дітей. Державна служба якості освіти серед заходів подолання освітніх втрат наголошує на діагностиці результатів, гнучкому плануванні, індивідуальній підтримці та завданнях різного рівня складності [4]. Для початкової школи це означає необхідність бачити не лише помилки, а й поступ кожної дитини. Невеликі досяжні цілі, зрозумілі критерії успіху, формувальне оцінювання та доброзичливий зворотний зв’язок допомагають учневі усвідомлювати власний прогрес і поступово ставати більш самостійним.

Формування ключових компетентностей тісно пов’язане з емоційною безпекою та психологічним добробутом дитини. В умовах тривалого стресу учневі може бути складніше зосереджуватися, запам’ятовувати інформацію й активно долучатися до роботи. Тому вимоги до результатів мають поєднуватися з підтримувальним освітнім середовищем. Важливими стають передбачувана структура уроку, посильні завдання, право на помилку, рухова активність, взаємодія з однокласниками та уважне

ставлення до емоційного стану дітей. У такому середовищі компетентність розвивається разом із упевненістю дитини у власній здатності діяти.

Змінюється і роль учителя. Педагог уже не лише передає інформацію, а проєктує навчальні ситуації, у яких учні можуть застосувати знання, зробити вибір, поставити запитання, обговорити різні способи розв'язання проблеми. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом МОН України від 29.08.2024 № 1225, окреслює сучасну систему професійних компетентностей педагога [5]. Для реалізації компетентнісного підходу особливо важливими є здатність організовувати навчання з урахуванням потреб учнів, забезпечувати партнерську взаємодію, використовувати сучасні технології та здійснювати оцінювання, орієнтоване на розвиток.

Перспективи розвитку компетентнісного навчання пов'язані з посиленням практичної спрямованості змісту освіти, інтеграцією освітніх галузей та системним використанням формувального оцінювання. Важливо також удосконалювати індивідуалізацію навчання: пропонувати завдання різної складності, своєчасно виявляти прогалини, підтримувати сильні сторони дитини та створювати можливості для її вибору. Не менш значущою залишається співпраця школи й родини. Батькам важливо розуміти, що результат початкової освіти – це не лише оцінка чи кількість виконаних вправ, а поступове становлення дитини, здатної вчитися, спілкуватися, мислити й відповідально діяти.

Отже, формування ключових компетентностей молодших школярів є одним із центральних завдань Нової української школи. Сучасні виклики роблять його ще більш актуальним, адже дитині потрібні не тільки предметні знання, а й уміння орієнтуватися в інформації, співпрацювати, адаптуватися до змін, приймати рішення та продовжувати навчання в різних умовах. Досвід НУШ свідчить, що найбільший потенціал мають діяльнісне та інтегроване навчання, практичні й проблемні завдання, педагогіка партнерства, формувальне оцінювання та продумане використання цифрових технологій. Перспективним є створення такого освітнього середовища, в якому кожна дитина не просто засвоює навчальний матеріал, а набуває досвіду його осмисленого застосування у навчанні та повсякденному житті.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг.ред. М. Грищенка. Київ, 2016. 40 с.

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2025 р. № 1810. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF (дата звернення: 10.10.2026).

3. Котелянець Н. Формування ключових компетентностей учнів початкової школи в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2025. Вип. 220. С. 46–53. DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-220-46-53.

4. Консолідовані пропозиції з подолання освітніх втрат у загальній середній освіті. Державна служба якості освіти України. URL: https://sqe.gov.ua/konsolidovani-propozicii-z-podolann/

5. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66e/806/fcb/66e806fcb90e2017837434.pdf (дата звернення: 10.10.2026).